

CONTACT

BLAD

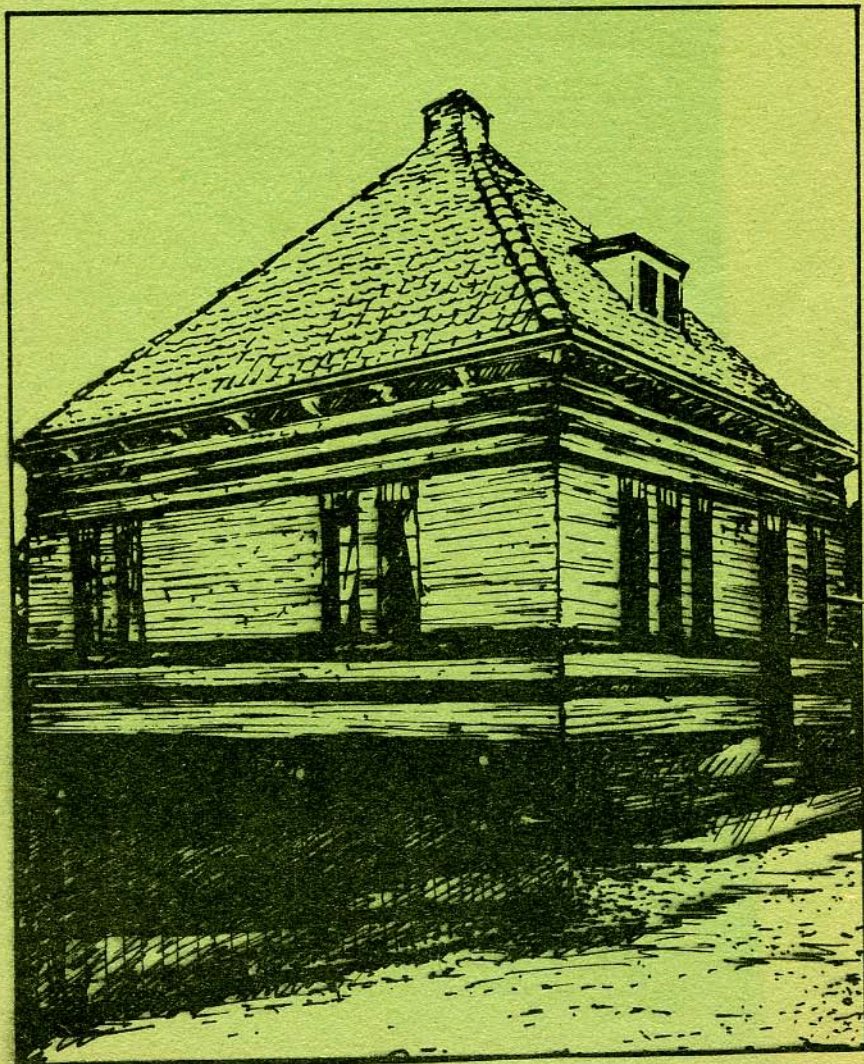

7e JAARGANG nr. 24

=====

september 1985

=====

Adres Historische Vereniging Barendrecht:

2e Barendrechtseweg 181, 2991 GK Barendrecht
Telefoon: 01806 - 18142

+:+:+:+:+:+

BESTUUR

- Hr. G. van der Schoor - voorzitter
Rijnstraat 17
tel. 13200
- Mw. J.W.E. Kouw - secretaris
Singel 32
tel. 16059
- Hr. C.J.A. Volgering - penningmeester
Jacoba Pompevliet 63
tel. 15768
- Hr. P. van Bergeijk - lid
Ziedewijdsedijk 59
tel. 12252
- Hr. W.M. Groenenboom - lid
Voordijk 267
tel. 12617
- Hr. J.H. Kleinschmidt - lid
Mr. Thorbeckestraat 33
tel. 13349
- Hr. M. Zoutendijk - lid
Vlietweg 83
tel. 14200

+:+:+:+:+:+

LEDENADMINISTRATIE

- Hr. A.M. Overwater
Jaagpad 65,
tel. 12152

+:+:+:+:+:+

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit het Contactblad is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

gingsgebouw, 2e Barendrechtseweg 181 of bij het secretariaat, Singel 32.

Na inlevering van de kaart op een van bovenstaande adressen is de begunstigde voor de duur van twaalf maanden lid van de vereniging en ontvangt in deze periode viermaal het Contactblad.

We hopen natuurlijk, dat gedurende deze tijd zoveel interesse voor onze vereniging wordt opgewekt, zodat deze "cadeau-leden" ook blijvende leden worden.

NIEUWE LEDEN

Sinds de vorige opgave hebben zich weer elf nieuwe leden opgegeven:

26 juni 1985:	J. Ophof	Barendrecht
	: H. Vermaas	"
27 "	: D.J. Biemond	Heerjansdam
18 juli	: W. de Zeeuw	Barendrecht
	: G. Verschoor	Rotterdam
19 "	: A.C. Gouw	Barendrecht
25 "	: mw. A.G. Polak-	
	den Otter	"
	: K. Heyboer	"
	: F.F.A. Beelaerts-	
	van Blokland	Den Haag
6 aug.	: A. Jiskoot	Barendrecht
8 "	: mw. E. v.d. Wel	"

=°=°=°=°=°=

NIEUWE AANWINSTEN

Zakkenheffer, tweeschaar wentelploeg, polderbomen, menlad-
ders voor boerenwagen (gekken), graanzeef, fornuis met ko-
lenschep en 2 poken, bonentuiten
klaverzaadbak, ijzeren halfmud, metalen tweeliterkan,
paardentuig (defect), aardappelschraper, stenen pot, be-
stekbak, snoeischaar, Loet, koekepan, zakje hagel (voor
het maken van patronen), zeilen voor korenmaaier, trekzaag.

KELDER SINGEL 32

Misschien was U het al weer vergeten, dat er een plan bestond om in de kelderruimte van het oude Groene-Kruis-gebouw een tentoonstellingsruimte in te richten.

In ons septembernummer van 1984 (dus al een jaar geleden) deden wij een beroep op vrijwilligers die de ruimte wilden helpen opknappen.

Intussen is de toegang buiten verbeterd en er is geschilderd. Rest nog de aanleg van een goede verlichting (hiervoor is reeds een toezegging) en het inrichten kan beginnen.

Als alles mœezit zouden we misschien nog dit jaar de deur voor bezoekers kunnen openen.

Zullen we daar maar op rekenen?

Tot ziens dan!

J.W.E. Kouw

WAT BETEKENT DE NAAM SMITSHOEK?

~~~~~

Een vraag aan de lezers

Enkele weken geleden werd door iemand met de familienaam Smitshoek gevraagd naar de betekenis van Smits-hoek.

Het is duidelijk, dat de familienaam aangenomen of verkregen is door mensen die daar indertijd gewoond hebben. De vraag blijft: hoe komt de buurtschap Smitshoek aan haar naam en wat is de betekenis van die naam? Wie weet hierop een antwoord?

H. Oldenhof
Rietgors 7
tel. 19273

1763 GROOT MALHEUR TE BARENDRECHT

De heer Oldenhof (Werkgroep Filmarchief J. Schop) vond in het rechterlijk archief de benoeming op 16 maart 1763 van de heer Johannis Nolen tot chirurgijn te West-Barendrecht en Carnisse door de toenmalige ambachtsheer Diederik van Leyden.

Om U een indruk te geven van de afhankelijkheid van de chirurgijn ten opzichte van de ambachtsheer volgt hier de aanstellingsbrief van Nolen.

Commissie voor den Chirurgijn

Wij Diederik van Leyden, Heer der Steeden Vlaerdinger en Vlaerdinger Ambagt, Hardinxvelt, Westbarendrecht en Carnisse, Oostvoorn, Rocangie, Nieuwenhoorn, Oud en Nieuw Crajepolder, Crajenisse, Raad en President Burgermeester der Stat Leyden etc. etc., oirconde ende konnen bij deesen dat wij als Ambagts Heer van Westbarendrecht en Carnisse hebben goedgevonden in gemelde onse Ambagts Heerlijkheid tot Chirurgijn aan te stellen gelijk wij aanstellen bij desen de persoon van Johannis Nolen als Chirurgijn in onse gemelde Ambagts Heerlijkheden op de aan ons vertoonde Attestatie, gelastende alle ende een iegelijk die zulx magh aangaan, den gemelde Johannis Nolen als zoodanige te Erkennen zoo lange tot wij geraden zullen vinden anders te disponeeren, dienende dese Commissie tot ons kennelijk weder Zeggens toe en langer Niet.

Des ten oirconden deese met onse gewoone handteekeningh en Pilcier bekrachtigt.

Binnen Leyden op den sestiende Maart Seventien Honderd drie en sestigh.

/en was onderteekent/

D. v. Leyden

Vervolgens vindt U het proces-verbaal van schout en schepenen omtrent een ongeval twee maanden later.

Op Heden den 15e Mey 1763

Hebben wij Schout en Scheepenen van Westbarendrecht, geassisteert met onsen Chirurgijn, ons vervoegt ter woonsteede van Cornelis van der Speck alwaar tot de uysterste droefheyd de Huysvrouw van den voorn. Cornelis van der Speck in Barenswee was, deselfs wagen

heeft uijtgesonden met eene Dirck Schaap bij sig hebbende eene Govert van der Kuyl om de geswoore vroetvrouw Femma Verburgh te halen van Heer Jansdam, en dien volgende in de Nanagt niet thuijs gevonden hebbende, is gereeden van daar naer Chaerlois op de driemanswoningh* ende aldaar de voorn. vroetvrouw gevonden hebbende is versogt om met de waage meede te rijden en als doen na Barendrecht gekomen. Ende voor de woningh gekomen zijnde is den voorsz. voerman van de stoep afgereeden en door het schierlijk aanloopen van de wage, de paarden met de wage benevens de brugh van de steyle kant in de gemeene lantswateringh gestolpt, en is de voorsz. Govert van der Kuijl en de vroetvrouw Femma Verburgh onder de wage en paarden verdronken, en door de paarden de vroetvrouw in de gront van de wateringh getrapt en aan 't voorhoofd deerlijk gequest, en is de voorn. Van der Kuyl onder de wage uijtgehaalt zonder eenige Sigtbare quetsuure. T'oirconde der waarheyd zoo hebben wij Schout en Scheepenen en Chirurgijn dese acte elk ondertee kent, op datum ut supra

J. Nolen: Chirurgijn

H.A. Outraad

P. Schelling

Jacobus Leeuwenburg

Het overlijden van Govert van der Kuyl en Femma Verburgh werd nog eens bevestigd door het bericht van de schout Hendricus A. Outraad daaromtrent aan zijn chef de ambachtsheer. Let U eens op de stijl van de schout. A propos: Femma was niet kapitaalkrachtig wordt nog en passant vermeld.

Wel Edele Gestrenge Heer

Ik zende Uw Ed. Gestrenge hiernevens een acte van Beschouwingh van twee verdronken Lighamen, als namentlijk van een Govert van der Kuyl, zijnde in zijn Leven geweest een arme lindeweever, en Femma Verburg in haar Leven geswoore vroetvrouw op Heerjansdam wiens dood.

*vermoedelijk het witte huis aan de Charloise Lagedijk tegenover de Krabbendijkestraat.

ten uysterste. werd beklaagt edoch van onvermogen zoo-
verre ons is bekend, waarmede. blijve met alle achting
en Respect

Barendrecht
15e Mey 1763

Wel. Edele Gestrenge Heer.
Uwe Ed. Gestr. D.W. Dienaar
w.g. H.A. Outraad

Natuurlijk rijzen er vragen naar aanleiding van het vo-
renstaande. Wie was de vrouw van Cornelis van der Speck?
Woonden de Van der Specks aan de Voordijk? Hoe liep het
met de bevalling af, kwam dat toch nog in orde?
Ook U wilt dat weten nemen wij aan. De heer Overwater
van de Werkgroep Genealogie werd derhalve gevraagd na-
speuring te doen. Hier volgt zijn onderzoeksresultaat.

Het antwoord op de vraag hoe ging het verder met de
kraamvrouw en het kind, vinden we voor een deel in de
doop- en begraafboeken van Barendrecht.

De vrouw van Cornelis van der Spek was Trijntje van
der Singel. Zij beviel van een dochter, die een week
na het ongeluk met de naam Lena werd gedoopt. Lena
overleed reeds na een jaar en werd op 17 mei begraven.
De moeder leefde nog vele jaren.

Cornelis van der Spek trouwde, als dertigjarige jonge-
man van West-Barendrecht in april 1753 te Oost-IJssel-
monde met Trijntje Cornelisse van der Singel. Uit hun
huwelijk werden tot 1763 vier kinderen geboren, Lena
was het vijfde en laatste kind. Hun zoon Cornelis over-
leed in 1773 op achttienjarige leeftijd en hun zoon
Bastiaan in 1775 op dezelfde leeftijd. De dochters
Adriaantje en Lijntje huwden in 1780 en 1786 allebei
op vijfentwintigjarige leeftijd.

Op 2 oktober 1786 deed Cornelis van der Spek aangifte
van de dood van zijn vrouw Trijntje en in februari
1800 kwam hij zelf te overlijden, 76 jaar oud. Gezien
de impost-belasting van 30, resp. 15 gulden, die bij
hun overlijden werd betaald, behoorden zij tot de ge-
goede stand van Barendrecht.

Dirk Schaap overleefde het ongeluk. Hij was tien dagen
eerder in ondertrouw gegaan met Lena Goudswaard en het
scheelde dus maar weinig of zijn aanstaande vrouw was

een "eeuwige bruid" geweest. Veertien dagen na het ongeluk huwden zij in Barendrecht. Dirk overleed in 1787 en Lena in 1798.

Govert Jillisz van der Kuyl was in november 1739 als jongeman van Mijnsheerenland in Barendrecht getrouwd met de veertigjarige Aaltje Jacobs Hoogvliet, die sedert januari 1738 weduwe was van Dirk Smit. In 1763 werd zij dus opnieuw weduwe en bleef zonder kinderen van Govert achter. Het overlijden van Govert komt in de registers van Barendrecht niet voor. Mogelijk woonde hij in Charlois of een andere plaats in de buurt.

Het is ons niet duidelijk, waarom Cornelis van der Spek de chirurgijn Johannes Nolen niet te hulp riep. Dit zou verband kunnen houden met de hogere kosten, maar we weten reeds, dat Cornelis niet onbemiddeld was en daarom lijkt dit niet de goede verklaring voor het feit, dat hij de Heerjansdamse vroedvrouw naar West-Barendrecht wilde laten komen. Mogelijk was een geneesheer minder gewild dan een vroedvrouw.

Het schijnt, dat er in Barendrecht geen vroedvrouw als verloskundige beschikbaar was. Ook in andere jaren lezen we in de doopboeken van vroedvrouwen van buiten het dorp. In augustus 1791 en april 1797 is hier Arcke Verkuyt uit Charlois aanwezig bij een bevalling en in december 1799 Neeltje Donkersloot uit Ridderkerk. In de geboorteakten, dus sedert 1812, lezen we van Barendrechtse vroedvrouwen, die soms de geboorteaangifte verzorgen. Wanneer de eerste van hen hier optreedt, moet nog worden onderzocht.

Bakers waren er wel in Barendrecht. Bij de doop van een kind van de schoolmeester in 1707 presenteerde Anneke Roelen, "de baecker", het kind ten doop en nog vroeger, op kerstdag 1661, werd bij een doopinschrijving vermeld, dat de "kraembewaerster" peet was.

Volgens de beschikbare gegevens was er in ons dorp, tot na de Franse tijd, bij een bevalling de keus tussen de chirurgijn, de min of meer ervaren baker en de vroedvrouw van buiten het dorp. Vermoedelijk gaven de mensen, die het betalen konden, aan deze laatste de voorkeur.

Een menselijk drama in 1763 werd door het speurwerk van enkelen onzer leden na bijna 225 jaar weer nieuws voor ons Contactblad.

NAAR AANLEIDING VAN ..... EEN GEDENKBOEKJE

"Na vijf en twintig jaren
Van onverflauwden strijd,
Staan wij nu stil en staren
Op 't Kruis, vol dankbaarheid."

Deze regels werden gezongen bij de herdenking van het Groene-Kruis-jubileum op 1 september 1925 en ze staan vermeld in het Gedenkboekje van de Afdeeling "Barendrecht" van de Zuid-Hollandsche Vereeniging "Het Groene Kruis"

Dit gedenkboekje maakte deel uit van de nalatenschap, die wijlen mw. R. van Loo voor onze vereniging had bestemd.

Het is wellicht interessant om aan het Groene Kruis en het "oude" Groene-Kruisgebouw, waar we binnenkort onze eerste min of meer permanente tentoonstelling zullen openen, enige aandacht te besteden.

Op 30 maart 1903 werd in Barendrecht, als eerste op het eiland IJsselmonde, het Groene Kruis opgericht. Het eerste bestuur bestond uit de heren J. van der Meulen, voorzitter, J.E. Vonkenberg, secretaris, M. Beversluis, penningmeester, A.A. Barendregt, G. Gouman, M.J. Huijser en G. Vaandrager, leden; ere-voorzitter werd de toenmalige burgemeester, de heer A. Korteweg.

De doelstelling werd als volgt omschreven:

"nemen en ondersteunen van maatregelen ter voorkoming
"van ziekten, verlenen van hulp bij epidemieën en ge-
"wone ziektegevallen, helpen bevorderen der algemene
"gezondheidsbelangen".

De kosten zouden gezamenlijk worden gedragen en naar draagkracht worden verdeeld, maar toch met gelijke voordelen voor allen.

Het benodigde verplegingsmateriaal werd aangeschaft en gratis aan de leden ter beschikking gesteld. Omdat men toentertijd nog geen eigen huis bezat, moesten de verplegingsartikelen voorlopig worden bewaard in het huis van de magazijnmeester, de heer J. Bakker, die een salaris van f 75,-- per jaar ontving.

De eerste en allernoodzakelijkste artikelen voor de ziekenverpleging werden bekostigd uit de opbrengst van een collecte: f 236,60. Het bestuur schafte hiervoor de volgende artikelen aan: 3 ledikanten met toebehoren, 2 inhaleertoestellen, 2 kroepketels, 3 luchtringen, een waterkussen, 4 ondersteken, 4 urinaals, 4 draadbogen, 3 ijszakken, 6 oorspuitjes, 4 spuwbakjes, 2 ijzeren ligstoelen, 5 inneemschuitjes, 2 kamergemakken, 3 bedkruiken, 5 rugsteunen, 2 beddetafeltjes, een tochtscherm, een rieten zitstoel, een slede-apparaat en enige stukken hospitaaldoek; dit alles was voorlopig genoeg om de zieken te helpen.

Voortdurend werd bijgekocht, waardoor er spoedig gebrek aan ruimte kwam.

In 1911 werd een schuur gehuurd voor het opbergen van acht draaibare lichttenten voor tbc-patiënten.

Eén van deze tenten heeft onze vereniging nu in haar bezit.

Het Groene Kruis kampte in 1911 met dezelfde moeilijkheid als onze vereniging nu: ruimtegebrek. Voor het Groene Kruis was het toentertijd echter makkelijker op te lossen dan voor ons heden ten dage.

Het gedenkboekje vermeldt namelijk, dat het materiaal opgeborgen was op verschillende meer of minder geschikte plaatsen. Dit was niet naar de zin van het bestuur en men beraamde plannen voor het stichten van een eigen huis.

Een bazar werd georganiseerd; maar de opbrengst van f 2 000,-- was niet voldoende voor de woning, waarover het bestuur de beschikking kreeg. Een aantal renteloze aandelen van f 10,-- vulde het tekort aan voor de aankoop

van het gebouw dat zou worden verbouwd tot magazijn, tevens woning voor de magazijnmeester en eventueel voor een wijkverpleegster.

Dit eerste eigen onderkomen was gelegen op de hoek van het Dorpsplein en de Singel (tegenwoordig Singel 30) en werd in 1915 betrokken; de heer P. Rijsdijk werd er magazijnmeester.

In de (nog gedeeltelijk bestaande) schuur waren de tbctenten opgeslagen.

Bij dit huis hoorde een flinke tuin, waarin de bewoners hun groenten verbouwden.

Naast het uitlenen van verplegingsartikelen werden "populaire geschriftjes" verspreid, o.a. "Voorkom besmetting" en "Wacht U voor den Kwakzalver". Verder cursussen "Eerste hulp bij ongelukken" gegeven en lezingen gehouden over bestrijding van tuberculose en kwakzalverij. De woning voor de wijkverpleegster was aanwezig, besloten werd om nu de wijkverpleging van de grond te krijgen. Door de aankoop van het gebouw, was de kas uitgeput; op verhoging van de jaarlijkse gemeentesubsidie van f 50,-- viel niet te rekenen. Daarom werd aan personen met een inkomen van f 700,-- tot f 1 000,-- (per jaar!!) verzocht een contributie van 10, 15 of 20 cent per maand te betalen. De hogere inkomstengenieters werd verzocht f 3,-- tot f 10,-- per maand te betalen. 420 leden brachten op deze wijze f 1 383,-- per jaar op. Daarboven zegde de gemeente f 300,-- toe voor het eerste jaar. De diaconieën van de drie kerken en het Burgerlijk Armbestuur gaven tesamen nog eens f 255,--. Hierdoor kregen zij het recht op "hulp der zusters voor hunne bedeeden". De Zuid-Hollandse Vereeniging schonk nog eens f 200,-- en zo werd een totaalbedrag van f 2 138,-- verkregen, waarmee men gerust in zee durfde te gaan.

Op 1 januari 1921 trad als eerste wijkverpleegster zr. J.M. Zoetekouw in functie, tegen een salaris van f 800,-- per jaar. Hierbij moet vermeld, dat de vereniging voor een tas en een rijwiel zorgde en zij in het nieuwe gebouw twee kamers tot haar beschikking kreeg.

Het eerste jaar sloot met een batig saldo van f 181,22. In 1922 verzocht Heerjansdam om hulp voor de wijkverpleging. De wijkzuster had hiertegen geen bezwaar en zij

trad daar op 1 maart 1922 in functie. Haar salaris werd nu vastgesteld op f 1 800,-- per jaar. Zij had tevens vrij wonen, nog steeds een vrij rijwiel en een pensioen-verzekering! Omgezet in geld werd dit op een totaal van f 2 255,-- per jaar gerekend.

In 1923 voldeed het toenmalige gebouw al niet meer en men besloot tot verkoop. Op een gedeelte van de bijbehorende grond verees een geheel nieuw gebouw, naar de plannen van architect C. Vegt uit Barendrecht. Op 11 oktober van datzelfde jaar was de officiële opening hiervan. Dit gebouw had nog niet het tegenwoordige uiterlijk. Het was een vierkant geheel met de ingang middenvoor, zoals op de omslag van dit Contactblad is te zien.

Het pand bevatte alleen magazijnen en woonruimte voor zr. Zoetekouw.

Tot zover geput uit het gedenkboekje. De verdere geschiedenis van het Groene Kruis-(gebouw) is als volgt.

Op 21 juni 1929 wordt het Consultatiebureau voor zuigelingen geopend; hierdoor was de reis naar Rotterdam voor de moeders met hun babies verleden tijd. Dit consultatiebureau kwam mede tot stand door een gift van de gemeente bij het 25-jarig jubileum van het Groene Kruis, Afdeling Barendrecht in 1928. Het gebouw was hiertoe verbouwd; het rechter gedeelte werd bijgebouwd. Bij deze verbouwing kwam er nog een voordeur bij, die toegang gaf tot de wachtkamer en het daarachter gelegen consultatiebureau.

Boven beide deuren was het embleem van het Groene Kruis aangebracht. Na de verhuizing naar de Windsingel werd het groene kruis verwijderd en bracht een der daarna komende eigenaars twee kevers in mozaïk aan. Deze bevinden zich nog in de voorgevel.

Door de zich steeds uitbreidende werkzaamheden werd in 1930 mw. H. Kluit als assistente van zr. Zoetekouw aangesteld.

In 1948 gaat zr. Zoetekouw officieel met pensioen; zij blijft in het gebouw wonen, omdat zij wel de zorg voor het magazijn voor haar rekening blijft nemen. Zr. C.T. Barendrecht neemt wat betreft het verpleegwerk, enz.

haar taak over, nog steeds bijgestaan door mw. Kluit. Alle drie de dames zouden in het gebouw onderdak vinden. Het huis wordt daarom verbouwd en krijgt in 1948 zijn huidige aanzicht.

Twee herdenkingen volgen nog: in 1953 het vijftigjarig en in 1978 het vijfenzeventigjarig bestaan van het Groene Kruis.

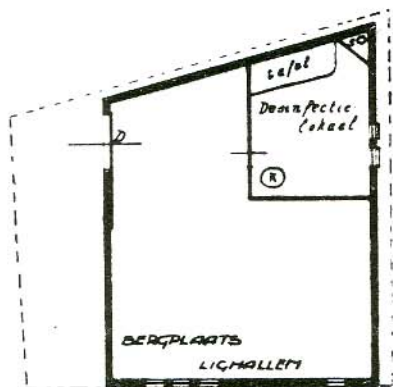
Bij het eerste jubileum is de behuizing nog steeds aan de Singel gevestigd. Dit gebouw wordt echter al spoedig weer te klein voor alle activiteiten van het Groene Kruis, vandaar dat een nieuw gebouw verrijst aan de Wind-singel. De verhuizing daar naar toe vindt plaats begin mei 1965; de officiële opening is op 6 mei 1965.

Het oude pand aan de Singel wordt nu verkocht en krijgt in de volgende jaren verschillende eigenaars.

In 1966 verzoekt de heer S. Smit uit Nieuw-Lekkerland B en W om toestemming voor de verbouwing van het huis tot een schoenenzaak. Door het plotselinge overlijden van de heer Smit gaat dit plan niet door. Nog tweemaal verwisselt het huis van eigenaar, voordat ondergetekende zich in 1973 erin vestigt.

Vaak hoor ik van oudere inwonsters van Barendrecht: "In dat huis heb ik heel wat voetstapjes liggen; daar kwam ik vaak toen de kinderen nog klein waren".

Figuur I (sousterrain) is overgenomen uit het gedenkboekje en geeft het L-vormige gedeelte weer, waar vroeger de kinderwagens werden gestald. De moeders konden dan met de babies binnendoor naar het consultatiebureau. In de praktijk kwam hiervan echter niet veel terecht, want men moest via een trap naar boven, en dat met een baby op de arm ...

SOUSTERRAIN

Fig. 1.

Nu, zoveel jaar later, organiseert de HVB in dit sousterrain binnenkort een tentoonstelling en wordt het pand gedeeltelijk weer opengesteld voor de Barendrechtse bevolking. Dit keer niet alleen voor de moeders met hun babies, maar voor iedereen; ook niet uit een oogpunt van de gezondheid, maar om de oude tijd te laten herleven.

Enerzijds hopen we, dat er net zoveel voetstappen over de vloer zullen gaan als weleer: dan toont U

Uw interesse in het werk van de Historische Vereniging. Anderzijds mogen het er ook minder zijn: hiervan mag echter alleen een verhuizing naar een groter onderkomen de oorzaak zijn.

Zr. Zoetekouw en mw. Kluit (resp. 97 en 88 jaar oud) wonen nog steeds in onze gemeente. De laatste wil ik hierbij danken voor haar toelichting bij punten die mij nog niet helemaal duidelijk waren.

J.W.E. Kouw

RUIM HONDERD JAAR SPOOR IN EN OM BARENDRECHT (III)

"Spoor", in dit geval ook "tramspoor", dat van niet geringe betekenis is geweest en zich gedurende bijna zestig jaar in onze gemeente heeft gemanifesteerd. Met deze zin opende ik aflevering I van deze serie. In deze derde bijdrage zal het dan ook uitsluitend gaan over de stoomtram, zij het met hier en daar "achtergrondinformatie" zonder welke m.i. onbevooroordeelde kijk op het gehele tramgebeuren niet mogelijk zou zijn.

Ik zocht naar wat gegevens over de ontstaansperiode van de stoomtram in het algemeen. In de levensbeschrijving van ingenieur Cornelis Lely - gedurende vijftien jaar minister van Waterstaat, verdeeld over drie ongelijke perioden - vond ik enige interessante bladzijden met betrekking tot mijn onderwerp en tot het andere verkeer over de weg. Aldus informatie uit de eerste hand:

"... Voorts bracht Lely de eerste tramsubsidies "op de Begroting, nl. ten behoeve der stoomtramwegen... "in alle gevallen gaf het Rijk 1/3 subsidie, mits belanghebbenden ook 1/3 bijdroegen. Aldus werd een "nieuw tijdperk in ons lokaal verkeerswezen ingeluid, "dat door de belanghebbenden in hoge mate werd gewaardeerd. Luide klonken de Hosannahs, die slechts "enkele tientallen jaren later door verwensingen aan "het adres der stoomtram zouden worden vervangen."

Het is dan najaar 1891 (1).

De bewindsman sprak van de "mazen" in het spoorwegnet die moesten worden opgevuld.

"Een zeer groot aantal locale verkeersmiddelen werd op "deze wijze over ons land uitgespreid, en zou daaraan "gedurende tientallen jaren uitnemende diensten bewijzen, totdat de vooruitgang der techniek weer een andere wijze van personenvervoer op den voorgrond "bracht." (2).

Nog voor het einde van het laatste decennium van de negentiende eeuw vormde die "andere wijze van personenvervoer" aanleiding tot kritiek in de Kamer, aan het adres van de minister.

"Blijkens het Voorlopig Verslag voor de Waterstaatsbegroting voor 1899 hadden vele leden met verbazing kennis genomen van de houding door den Minister aangenomen ter gelegenheid van een tusschen 8 en 13 Juli 1898 gehouden wedstrijd van de Automobile Club de France op het traject Parijs - Amsterdam. Immers terwijl in het algemeen Rijkswegen nimmer mochten worden bereden met motorrijtuigen, tenzij met vergunning, en deze vergunningen plachten in te houden, dat met geen grotere snelheid dan 20 k.m. per uur mocht worden gereden. Bij dezen "dollen wedstrijd" waren snelheden van 60 à 70 k.m. bereikt!" (2).

De billijkheid gebiedt bij het lezen van deze thans lachwekkend aandoende kritiek te bedenken, dat de route ook dorpen en steden doorkruiste. In bijna elk daarvan kwamen enige situaties voor die met paard en wagen al moeilijk te passeren waren, en stapvoets moesten worden genomen. Tegen deze achtergrond verwondert het dan ook niet, dat de aanvankelijk toegestane "snelheid" voor de tram ook tot 20 km beperkt was, en die daarmee de concurrentie met de koets glansrijk kon doorstaan. Dit nog ongeacht het verschil tussen de vaak erbarmelijke toestand van het wegdek en de gladde rail.

Allerleest moet worden geleerd. Ook het inzicht, dat een behoorlijk trambedrijf hoge investeringen vereist. De R.T.M. heeft dat, m.i., van het begin af aan bij haar werkzaamheden op de eilanden ingezien. Dat de sociale voorzieningen vaak (in de aanvang misschien "altijd") sluitpost waren, betekende geen uitzondering in de wereld van de vervoersbedrijven.

Ik mag U het vervolg van de Kamerbehandeling niet onthouden. Een stukje bestuurlijke geschiedenis!

". . . politie met de burgemeester aan het hoofd, had overall de wegen afgezet en aan de deelnemers (aan de wedstrijd) met stokken en zakdoeken den weg gewezen, zoodat geen ongelukken waren voorgekomen .... Men bezwoer den Minister herhaling tot iederen prijs te beletten. De klagers ontvingen een antwoord, dat typisch was voor Lely. Het was hem nuttig voorgekomen om onze ambtenaren in de gelegenheid te stellen ken-

"nis te maken met deze nieuwe vervoermiddelen, waar-
"voor een grote toekomst scheen weggelegd." (2).

Schrijven over de tram in en om Barendrecht betekent schrijven over de R.T.M., voorgangster van de huidige Zuid-West-Nederland. Aan de voorafgaande, grotendeels op documentatie berustende achtergrondinformatie, voeg ik nog enige informatie toe van uit eigen ervaring. Het reilen en zeilen van de R.T.M., zoals ik dat als bewoner van Rotterdam-Zuid van heel jongs af met grote belangstelling heb gadegeslagen, kwam immer als heel "spoors" bij mij over. Dit in tegenstelling tot wat ik elders van stoomtrams meende te bespeuren, en dat was dan voornamelijk in Brabant. Denken aan de R.T.M. brengt mij het woord "autonoom" te binnen. Denken aan, met name, de Zuider Stoomtramweg Maatschappij, zou ik willen aanduiden als denken aan een marginaal gebeuren. Dit laatste was misschien ook letterlijk zo. Overal was de baan aangelegd in de berm van de weg, wat ook wel voor de hand lag op de royale Napoleontische wegen, o.a. Breda - Oosterhout - Keizersveer.

Met bovenstaande passage, die zo ogenschijnlijk niets met Barendrecht van doen lijkt te hebben, wil ik voor hen die die stoomtram nooit gekend hebben illustreren, dat de ene tram nog de andere niet was. En zó reed er, hier en daar in ons land, ook nog wel een ander voorbeeld van grootschalige opzet.

Thans, het "tramspoor in en om Barendrecht". Of je nu vanuit Rotterdam of komend uit de Hoekse Waard Barendrecht naderde, het ging er recht op aan. Je moet wel gespeend zijn van elke historische belangstelling, als je je nooit hebt afgevraagd hoe dat mooie Noord - Zuid verlopende Provinciale fietspad tot stand is gekomen. Welnu, talloze trams - stoptrams, sneltrams (de boottram naar Numansdorp - Haven reed zonder stoppen Barendrecht voorbij, zo ook het ruim opgezette station Middeldijk en, gedurende enige tijd zelfs Blaakschedijk), maar ook eindeloos lange bietentrans - zijn van Noord naar Zuid en van Zuid naar Noord langs dat traject gegaan. Volledigheidshalve: die bietentram ging alleen maar in zuidelijke richting!

Autonoom, grootschalig. De lijnvoering in onze gemeente was daar een kenmerkend voorbeeld van. Juist daar waar de tram de noordgrens passeerde; maar ook waar deze van oostelijke zijde, nabij de Noldijk, op Barendrechts grondgebied kwam, reed hij op eigen baan. Op de brug over de Oude Maas lagen de rails in het wegdek, maar zodra de oever was bereikt was het railbed weer náást de weg gelegen, om direct na het passeren van de Achterzeedijk op eigen baan op het splitsingsstation Middeldijk toe te rijden.

Alles hangt met alles samen; zo zullen dijken en smalle polderwegen mede oorzaak zijn geweest van de aanleg van een eigen baan voor de tram, zoals elders brede wegen en lanen als vanzelf uitnodigden tot aanleg in de wegberm. Het is zeker niet toevallig geweest, dat het R.T.M.-spoor juist wel in de wegberm lag van de Dordtse straatweg, immers een uit Napoleontische tijd stammende legerroute.

Zo blijft de herinnering bestaan aan een railbedrijf dat, waar nodig, koos voor een onbekrompen aanpak. Bijvoorbeeld geldt dit voor de kostbare aanleg van het tramviaduct over de spoorlijn Rotterdam - Dordrecht, ongeveer daar waar de bebouwing langs de Stationsweg, richting Heerjansdam, eindigt. Wie de situatie uit eigen aanschouwing heeft gekend, zal niet veel moeite hebben de plaats van het dijklichaam, dat op dat viaduct aansloot, in het nog aanwezige langgerekte perceel grond terug te vinden.

-Ons medelid, de heer W.A. den Otter Wzn, vertelde mij, dat hij in zijn jeugd, wonend aan de "Ziewedijk", menigmaal had gezien, dat de tram de stijging van de op het viaduct toelopende dijk niet haalde, en dan terug moest, geheel voorbij de Ziedewijdsdijk, om een hernieuwde aanloop te nemen, met hoop op meer succes.-

Als ander voorbeeld van ruime opvatting bij de aanleg van het tramnet, wijs ik op het royaal aangelegde emplacement met splitsingsstation aan de Middeldijk. Blaakschedijk, Krooswijk en Spijkenisse kenden een gelijke voorziening. Middeldijk was de aansluiting met de zijlijn naar Zwijndrecht. De dienstregeling was zo ingericht, dat men met niet te lang wachten aldaar aanslui-

ting vond op de treinen van en naar Rotterdam en van en naar de Hoekse Waard. Het passagiersstation bestond uit twee "eilandperrons", waarlangs twee buitensporen en een tussenspoor waren aangelegd. Het geheel was van een houten overkapping voorzien. Zodoende konden twee elkander tegemoetkomende trams aldaar kruisen. Er restte dan nog een middenspoor voor de tram Middeldijk - Zwijndrecht v.v. Er was een waterreservoir voor het innemen door de stoomlocomotieven. Een typisch probleem voor de R.T.M., vooral op de eilanden Voorne, Goeree en Schouwen was het brakke water aldaar. Er waren speciale waterwagens om de reservoirs ter plaatse van goed water voor de stoomketels te voorzien (3).

Met plezier denk ik immer terug aan het feit, dat het in de zeventiger jaren gepropageerde "cross platform", in het nationaal en internationaal Intercityverkeer, punt waar alles om draait, reeds vanaf 1904 in de Barendrechtse Zuidpolder werd gepractiseerd. En wie had daar ooit van "cross platform" vernomen?

Overige halten en stations in de gemeente Barendrecht waren:

- Achterweg (punt waar thans het Provinciaal fietspad het goederenspoor N.S. kruist);
- Barendrecht (direct ten zuiden van de Voordijk, een emplacement met drie sporen en een niet overdekt perron);
- het reeds beschreven station Middeldijk (direct ten zuiden van de Middeldijk, waar thans oostelijk van het fietspad aan enige sloten nog de "vork", naar twee zijden verlopende verbindingsbogen van de lijn naar Zwijndrecht, is te herkennen;
- Achterzeedijk en Ziedewijdschedijk (in beide laatste gevallen haaks op de as van de genoemde dijken en in de directe nabijheid daarvan) (3).

Tot zover. Graag houd ik mij aanbevolen voor reacties uwerzijds, die mogelijk in het vierde, tevens laatste artikel kunnen worden verwerkt.

BRONVERMELDINGEN

- (1) K. Jansma, Lely, de bedwinger der Zuiderzee.
H.J. Paris, Amsterdam, blz. 67.
- (2) Idem, blz. 97.
- (3) A. Dijkers, De RTM op de Zuid-Hollandse en Zeeuwse
Eilanden, E.J. Brill, Leiden.

H. van Herwerden

VAN MEET AF AAN

Van twee zijden is gereageerd op het artikelje over schot en lot betalen in het maartnummer van ons Contactblad.

De heer Jan Vermaas (68 jr) van de Oude Haven bevestigde het gebruik van het woord "lot", ook in de Barendrechtse akkerbouw. Men noemde het meestal een "lootjie", de verkleinende vorm maakte wellicht het bewerken wat minder zwaar. Soms moest er immers ook nog een "hortjie" (uurtje) langer worden gewerkt. Jan vertelde, dat de meet - uit te spreken met een ee als in het woord peer - het stuk land was, dat tussen twee grippe (greppels) in lag met een breedte van ongeveer 4 roe (+ 16 meter) en vaak nog gerend, dus achter en voor verschillend van breedte.

De heer Aard (of Aai of Aat) Molenaar (82 jr) van de Dorpsstraat vulde de bovenstaande mededeling nog "even" aan. Evenals Jan is hij een goed verteller, begiftigd met een opmerkelijk geheugen. Het Barendrechtse gebeuren vanaf bijna het begin van deze eeuw blijkt, als hij op zijn praatstoel zit, nog helemaal op een rijtje te staan. Van arme en rijke Bas over Bas Huyzer en de bouw van de Bethelkerk komen we tot de meet.

"Een stuk land heet nu een kavel, maar vroeger zeien we 'blok'. Een blok werd begrensd door sloate en voor de afwatering voorzien van grippe. Die grippe werden in mijn jeugd niet gemaakt, want ze waren er al van vroeger. Tussen die grippe lagen de meêë (meten). De grippe liepen deur tot het veuroôt (kop van de meet) en werden dan door een houten koker op de sloten afgevoerd.

Natuurlijk mosten ze op diepte worden gehoue, dus dat betekende werk. Voorts kostten ze veel landoppervlak, want een grip was toch al gauw 1 à 1½ meter breed, met de kanten meegerekend dan.

Toen dan ook de drainage van een blok werd verbeterd door middel van aardewerk pijpen (tweeërlei soort), konden de grippe toegeworpen worden. Dat gaf landwinst en minder vuil (onkruid). Bovendien zouden de machines van heden ten dage niet op een meet kunnen werken"

Aad vertelde en passant nog dat de drainage heden nog even anders gaat: plastic buizen met copra omwoeld. Hij blijft op de hoogte!

Beide heren worden bedankt!

A.G.W. Wesdorp

REDACTIE

Mw. G.M.H. Eijkenaar-van der Haak
Wilhelminastraat 19
tel. 12110

Mw. J.W.E. Kouw
Singel 32
tel. 16059

Illustraties: Mw. H.A. Plomp-Monshouwer
Develsluis 6, Heerjansdam
tel. 01857 - 1923

Hr. J.M.J. Tieman
Vlietweg 12
tel. 14103

Hr. H. van Herwerden
1e Barendrechtseweg 136
tel. 12789

+::+::+::+::+

BEZICHTIGINGSTIJDEN VERZAMELINGEN

Rondleidingen in groepen van vijf personen (voorlopig alleen op woensdagmiddag of woensdagavond).

S.V.P. telefonisch aanmelden vooraf op nr. 18142.

Bij geen gehoor:

voor woensdagmiddag bij de heer P. van Bergeijk,
tel. 12252

voor woensdagavond bij de heer A.G. van de Garde,
tel. 14423

+::+::+::+::+

CONTRIBUTIE

Minimaal f 13,50 per jaar. Het beschikbaar stellen van een extra bijdrage wordt zeer op prijs gesteld. Overmaken van de contributie kan geschieden op bankrekening

nr. 64.42.22.204 bij de Credit Lyonnais Bank Nederland te Zwijndrecht; gironummer van de bank: 51 40 20.

of

op gironummer 25 30 926 t.n.v. de Historische Vereniging Barendrecht.

+::+::+::+::+

WERKGROEP BODEMONDERZOEK

Contactpersoon: Mw. H.A. Plomp-Monshouwer
Develsluis 6
Heerjansdam
tel. 01857 - 1923

WERKGROEP GENEALOGIE

Contactpersoon: Hr. A.M. Overwater
Jaagpad 65
Barendrecht
tel. 01806 - 12152

WERKGROEP FILMARCHIEF J. SCHOP

Contactpersoon: Hr. H. Oldenhof
Rietgors 7
Barendrecht
tel: 01806 - 19273

WERKGROEP BARENDRECHT VAN VROEGER OP ANSICHT EN FOTO

Contactpersoon: Hr. G. van der Schoor,
Rijnstraat 17,
Barendrecht
tel. 01806 - 18142, b.g.g. 13200

+ : + : + : + : +

Bij de voorplaat: Het Groene-Kruisgebouw in de twin-
tiger jaren.

ISSN: 0169-5460